

**Лонська Оксана Федорівна,
Гордієнко Олена Анатоліївна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Одним із шляхів удосконалення навчально-виховного процесу в початковій школі на сучасному етапі можна вважати використання міжпредметних зв'язків, що робить процес навчання цікавішим, різноманітнішим, ефективнішим та допомагає сформувати активну, творчу особистість.

У нашому дослідженні ми спирались на ідеї прогресивних педагогів минулого. Так, Я.А. Коменський говорив про необхідність під час пояснення матеріалу "завжди і всюди брати разом те, що пов'язане одне з одним", спираючись на принцип "природовідповідності" дитини [1: 378]. Дж. Локк висунув ідею про стрижень, навколо якого мають бути об'єднані знання [2], К.Д. Ушинський у праці "Людина як предмет виховання" стверджував: "Під час розподілу предметів викладання в загальноосвітніх закладах слід мати на увазі не науки в їх окремоті, а душу учня в її цілості та її органічний, поступовий і всебічний розвиток..." [3: 74]. За К. Ушинським, міжпредметні зв'язки в голові дитини є ланцюгом асоціацій, пов'язаних між собою. Думки К. Ушинського про

асоціативну природу міжпредметних зв'язків послужили одним з постулатів для розробки їх подальших обґрунтувань. Так, крім спеціальних понять, якими оперує кожна окрема наука, існують поняття, загальні для багатьох, а деякі й для всіх наук, тому для їх засвоєння необхідно залучати міжпредметні зв'язки.

В. Сухомлинський, розвиваючи ідею міжпредметних зв'язків, зокрема, у 1 класі не визнавав "чистих" уроків читання, письма, математики тощо. У праці "Серце віддаю дітям" Василь Олександрович ділиться своїм досвідом: "Як тільки діти починали втомлюватись, я переходив до іншого виду роботи". Могутнім засобом урізноманітнення праці було малювання. "Ось я бачу, що читання починає стомлювати дітей. Кажу: "Розгорніть, діти, свої альбоми, намалюємо казку, яку ми читаємо". Зникають перші ознаки втоми, в дитячих очах радісні вогники, одноманітна діяльність змінилася творчістю" [4: 119]. Це ж стосується й інших уроків.

Як показують сучасні дослідження, міжпредметні зв'язки можуть бути здійснені у трьох напрямках: педагогічний варіант зв'язків між різними видами мистецтва; педагогічний варіант зв'язків між науками; зв'язки методичного характеру. Перші два компоненти – це зв'язки між окремими видами мистецтв, між окремими науками про них, які доступні учням молодшого шкільного віку й потрібні для кращого розуміння навчального матеріалу з певного шкільного предмета, в даному разі – з читання. Третій компонент – це зв'язки між умінням й навичками, набутими учнями в процесі вивчення різних предметів, а також між формами, методами й прийомами, що їх застосовують учителі в процесі викладання своїх предметів [5: 28 – 31].

Чинна програма з читання передбачає міждисциплінарні зближення з такими предметами гуманітарного циклу: українська мова, образотворче мистецтво, предмету "Я і Україна", природознавство, музика. Можемо робити пропедевтичні виходи в будь-який інший курс шкільної науки, зокрема з основ права, історії, географії.

Міжмистецькі зв'язки здійснюються на уроках дисциплін естетичного циклу. На нашу думку, вивчення літературних творів на уроках читання дає широкі можливості для ознайомлення учнів із творами образотворчого мистецтва.

Вплив засобів мистецтва на духовний світ людини розглядали ще античні філософи, зокрема Аристотель, мислителі епохи Відродження (Леонардо Да Вінчі), в епоху Просвітництва – Г. Лессінг, зарубіжні й вітчизняні вчені (зокрема Л. Виготський) та ін. Педагогічні умови впливу мистецтва на розвиток дитини розглядали Я. А. Коменський, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо. Розвитку ідей виховного впливу засобами мистецтва сприяли видатні педагоги К. Ушинський, В. Стоюнін, М. Рибникова, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі та ін.

Емоційний вплив засобів різних видів мистецтва на учня сприяє посиленню його інтересу до вивчення предмета. Такі заняття є джерелом формування справжнього мистецького смаку, розширення кругозору, духовного збагачення особистості, яка вчиться творчо переосмислювати художні доробки минулого, формувати власну думку. Завдяки використанню музики, живопису з'являється можливість якнайповніше розкрити творчий потенціал учнів, залучити кожного з них до співпраці й привчає вільно висловлюватися, виховувати розуміння краси й справжніх цінностей у житті людини.

Немає жодного письменника, особистість якого не була б відтворена художниками. Деякі письменники (Т.Г. Шевченко, Леся Українка, І.П. Багряний, В.К. Винниченко та інші) були самі чудовими художниками, які залишили після себе живописну спадщину. Тому в багатьох випадках твори образотворчого мистецтва використовуються на уроках під час вивчення біографії письменника. Це портрети, автопортрети, картини, що відображають моменти з життя письменника.

Працюючи над портретами письменників, в процесі бесіди можна висвітлювати такі моменти: зовнішній вигляд письменника (вираз обличчя, поза, костюм); значення фону і окремих деталей; колорит портрета і його значення; задум художника (яку особливість письменника відобразив художник в даному портреті і т. ін.). На таких уроках учні навчаються спостерігати і розповідати про зміст живописних портретів. Багато картин, що відображають окремі моменти з життя письменника, є цінним матеріалом в пізнавальному і виховному відношенні.

Зразки образотворчого мистецтва допомагають учням увійти в атмосферу життя епохи минулого, правильно й виразно уявити зовнішність типових представників різних класів минулих епох, умови їх життя, предмети побутового користування, інструменти, зброю тощо, які давно вийшли з ужитку, а також пейзажі різних географічних зон, вигляд міст і сіл, інтер'єри. Разом із тим звертаємо увагу на мистецьку досконалість творів живопису, графіки, скульптури, які специфічними для них засобами художнього вираження зображують ті ж картини життя, що й виучуваний літературний твір. Учні зможуть повніше осягти мотиви виучуваних поезій, краще зрозуміти настрої та переживання персонажа, стосунки з іншими дійовими особами, сприйняти красу пейзажів тощо.

Робота з ілюстраціями привчає учнів розмірковувати над зображувально-виражальними засобами двох видів мистецтва (образотворчого і мистецтва слова), що сприяє розвитку їх художнього бачення, творчої уяви, розширенню естетичного кругозору. Учитель може поставити питання: "Подивіться на ілюстрацію до цього вірша. Можемо ми віднести її до всього твору чи до якоїсь його частини? Що зобразив художник на картині? Що намалював у центрі картини? Вдалині? Які фарби вибрав художник для своєї картини? Який настрій

вони створюють? Якими рядками вірша можна було б підписати картину?"

Отже, систематичне і цілеспрямоване використання ілюстрацій є одним з аспектів роботи над літературним твором на уроці читання. Вчителю важливо враховувати, що ілюстрація – це витвір мистецтва, що має свою ідейну і естетичну цінність. Підбір ілюстрацій у початкових класах здійснюємо ретельно, залучаємо такі з них, які за змістом близькі до художнього тексту в головному і в деталях, щоб не розсіювати увагу учнів. Ми також помітили, що добираючи картини, не слід перевантажувати ними уроки читання, треба використовувати тільки такі з них, які дозволять розв'язати основні завдання уроку. В процесі використання картин слід намічати запитання для бесіди, розрахованої на виявлення самостійності учнівських суджень, ступені розвитку їхнього мислення, мовлення. Все це сприяє загальному розвитку учнів в процесі опрацювання літературного твору [6: 196 – 205].

Міжнаукові зв'язки як компонент міжпредметних здійснюється на уроках усіх дисциплін. В курсах предметів гуманітарного циклу вивчається чимало одних і тих же або близьких наукових відомостей (історичні факти, явища, ситуації тощо). На уроках читання учні засвоюють одні й ті ж відомості з літератури (тема, ідея, герой, опис та інші), про них вони довідуються і в курсах образотворчого мистецтва та музики. Це так званий спільнопредметний матеріал. В багатьох темах із читання є окремі елементи знань, спільні з різними темами інших предметів. Готуючись до уроків читання, педагоги повинні обов'язково враховувати, що вже учні знають з інших предметів, щоб не пояснювати заново вже відоме.

Зупинимось на міжпредметних зв'язках методичного характеру. Вивчення будь-якого шкільного предмета передбачає формування в учнів практичних умінь і навичок, які необхідні й для набуття нових знань, і для застосування набутих знань під час виконання різноманітних навчальних завдань. У процесі вивчення предметів естетичного циклу школярі оволодівають багатьма однаковими чи близькими вміннями, зокрема аналізувати художній твір. Використання сформованого вміння в нестандартних, нових для учня ситуаціях є найточнішим показником високого ступеня сформованості його в учня.

Звичайно, це не означає, що міжсистемні контакти мають бути обов'язковими на кожному уроці і на всіх його етапах. Під час вивчення кожної теми курсу не потрібно встановлювати абсолютно всі можливі зв'язки, а лише найнеобхідніші, такі, що допомагають учням глибше, свідоміше сприйняти нові знання на уроках читання.

Вважаємо, що міжпредметні зв'язки відіграють важливу роль у підвищенні практичної і науково-теоретичної підготовки учнів, тому що допомагають школярам оволодіти знаннями, уміннями і навичками узагальненого характеру. Вони можуть бути застосовані в нових

ситуаціях, під час розв'язання найрізноманітніших проблем як у навчальній, так і в позаурочній діяльності, а також у майбутньому виробничому, науковому і громадському житті випускників школи.

Список використаної літератури

1. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. / Под ред. А.И. Пискунова и др. – М.: Педагогіка, 1982. – Т.1. – 656 с.
2. Кулагин П.Г. Идея межпредметных связей в истории педагогики // Советская педагогика. – 1964. – № 12. – С. 87-99.
3. Ушинський К.Д. Твори: В 6 т.– К.: Радянська школа, 1954. – Т. 1. – 452 с.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям //Вибрані тв.: У 5 т. – К., 1977. – Т. 3.
5. Колягин Ю.М., Алексеенко О.Л. Интеграция школьного обучения // Начальная школа. – 2001 – № 9. – С. 28-31.
6. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник / За редакцією доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н.И.Волошиної. — К.: Ленвіт, 2002. – 344 с.